

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ В СИСТЕМІ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ

Г. В. Лаврик, д. ю. н., професор, завідувач кафедри правознавства ПУЕТ

Виявлення можливостей і шляхів поліпшення стану додержання та захисту в Україні основоположних прав і свобод людини засвідчує необхідність подальшого вдосконалення регулювання відносин, безпосередньо пов'язаних із державно-юридичним визнанням (закріпленням), сприянням реалізації кожного з них. Міркування, висловлені в працях вітчизняних конституціоналістів і правозахисників, щорічних доповідях Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, правозахисних організацій України, рекомендаціях ООН та її механізмі у сфері прав людини, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, інших міжнародних організацій, рішень Європейського суду з прав людини, та в рамках імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, а також вказівки на значення практики міжнародних юрисдикційних органів із застосування міжнародно-конвенційних актів з прав людини зазвичай підтверджують першочерговість розв'язання такого завдання. Справді кількість позовів до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у Страсбурзі від українських громадян кожного року зростає. Згідно з даними, вміщеними на сайті ЄСПЛ, на стадії розгляду перебуває 16 тис. 150 скарг від українських позивачів, що становить 19 % від кількості справ з усіх 47 країн. У цій статистиці Україна лідирує. На другому місці – Італія, на третьому – Росія (див. рис.).

В результаті започаткування «прозорого та інклюзивного» процесу підготовки проекту Національної стратегії у сфері прав людини вдосконалення правового регулювання прав, свобод і обов'язків людини та громадянина в Україні вкотре відтворює потенціал принципів правового статусу особи, зокрема принципу рівності. Серед визначених проектом Національної стратегії у сфері прав людини принципів, він розміщений поряд з принципами відкритості і прозорості розроблення та моніторингу реалізації Стратегії з метою залучення заінтересованих сторін; забезпечення прав і свобод людини для всіх осіб, що

перебувають під юрисдикцією України, з урахуванням потреб найбільш вразливих верств населення; недискримінації, що полягає в однакових для всіх правах і свободах без обмежень, крім випадків, коли таке обмеження встановлено законом; гарантованості прав і свобод людини та іншими.

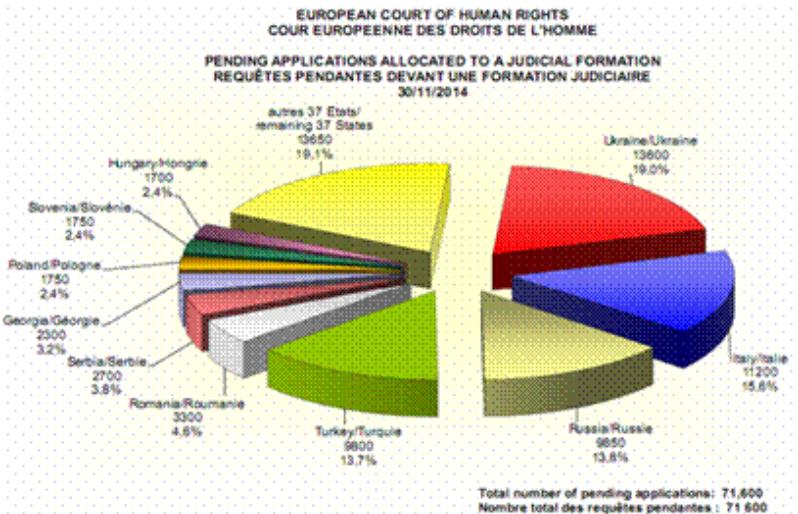

Рисунок – Статистика скарг по країнах за підсумками розгляду Європейського суду з прав людини (Джерело: http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_pending_month_2014_BIL.pdf)

Конкретизація змісту принципу рівності, що передбачає, за формулюванням проекту Стратегії, рівність можливостей, рівність доступу до можливостей, його юридизація на певному етапі еволюції позначається виникнення концептуальних положень юридичної (формальної) рівності у вигляді тісно пов'язаних між собою загальних принципів: принципу рівності перед законом; принципу рівності перед судом; принципу рівності прав і свобод людини і громадянина; принципу рівності обов'язків людини й громадянина.

Поступово модель формальної (юридичної) рівності доповнюється ідеєю субстантивної (англ. substantive) рівності, яка охоплює рівність можливостей, рівність у доступі до можливостей (надання певної законодавчо закріпленої переваги певній

соціально демографічній групі для створення однакових з іншими групами умов на старті); в) рівність (чи рівноцінність) результатів (цілеспрямоване забезпечення ліквідації для конкуруючих сторін перешкод, які можуть бути зумовлені попередньою дискримінацією). Вони полягають в усуненні не лише юридичних, а й фактичних перешкод на шляху до реалізації особами своїх прав, рівному доступі всіх осіб до ресурсів та отримання частки суспільного блага, а також у вимозі, згідно з якою індивіди після процедури розподілу повинні опинитися в однакових умовах. Відтак, з'являються намагання дослідити наскільки можлива рівність різних людей (у першу чергу, за ознакою статі), в яких межах можливе запровадження «нерівності» для досягнення рівності тощо.

Звісно, модель субстантивної (реальної, фактичної) рівності відрізняється від інших структурних елементів принципу рівності, зокрема рівності незалежно від віку, національності, раси, тому, що в юридичному вимірі має два аспекти: рівні права та рівні можливості. Слід зазначити, що провідною сучасною інтерпретацією принципу рівності стає діалектичне поєднання формальної і субстантивної (реальної, фактичної) рівності, яке дозволяє забезпечити «чесну (справедливу) рівність можливостей» («дистрибутивну» (розподільну) рівність). Сутність останньої полягає, скажімо, у диференціації прав (підвищення рівня права у рамках чинного законодавства для окремих категорій населення, які на це заслуговують, – свідчення прогресивного розвитку національної правової системи) та у подоланні узурпації прав, як різновиду їх дискримінації (надмірного, нерегламентованого законодавством збільшення владних повноважень однієї категорії громадян порівняно з іншими у соціумі, що може мати місце в окремих державних утвореннях, суспільствах і, навіть, у певних просторо часових континуумах).

В цілому вдосконалення правового регулювання відносин, безпосередньо пов'язаних із державно-юридичним визнанням (закріпленням), сприянням реалізації кожного з основоположних прав і свобод людини та конституційних прав громадянина на основі принципу рівності, врахування належного йому місця в системі принципів правового статусу особи, мають стати предметом подальшого наукового дослідження з метою зміцнення доктринального підґрунтя реформування відповідної сфери правовідносин задля ефективної реалізації положення ч. 2 ст. 3

Конституції України про те, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а їх утвердження і забезпечення є її головним обов'язком.